

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **J. V.**, zastoupeného JUDr. Michaelou Šubrtovou, advokátkou, se sídlem Dlouhá 705/16, Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu ve Strakonících ze dne 19. listopadu 2019 č. j. 6 C 313/2017-210, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. května 2020 č. j. 19 Co 157/2020-247 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2020 č. j. 21 Cdo 2325/2020-267, za účasti **Okresního soudu ve Strakonících, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Nejvyššího soudu**, jako účastníků řízení, a společnosti ALDAST, spol. s r.o., IČO: 450 23 140, se sídlem 5. května 148, Strakonice, zastoupené JUDr. Petrem Szabo, advokátem, se sídlem Školní 225, Strakonice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu ve Strakonících ze dne 19. listopadu 2019 č. j. 6 C 313/2017-210, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. května 2020 č. j. 19 Co 157/2020-247 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2020 č. j. 21 Cdo 2325/2020-267 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na rovnost dle čl. 1 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu ve Strakonících ze dne 19. listopadu 2019 č. j. 6 C 313/2017-210, rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. května 2020 č. j. 19 Co 157/2020-247 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2020 č. j. 21 Cdo 2325/2020-267 se proto ruší.

O d ů v o d n ě n í:

I. Vymezení věci

1. V ústavní stížnosti doručené Ústavnímu soudu 13. října 2020 se stěžovatel postupem dle § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení „principu právního státu“ zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a dále ústavně garantovaného principu rovnosti v právech, jenž je mu zaručen čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkový základ a shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Z obsahu ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatel byl v postavení žalobce účastníkem civilního řízení o zaplacení peněžité částky ve výši 462 718 Kč s příslušenstvím, které v roce 2017 zahájil proti vedlejšímu účastníkovi v postavení žalovaného z titulu tvrzené povinnosti k náhradě ztížení společenského uplatnění.

3. Skutkový základ sporu spočíval v tom, že stěžovatel, který byl zaměstnancem vedlejšího účastníka na pracovní pozici zedníka, utrpěl v srpnu 2014 jako spolujezdec řidiče, který byl též zaměstnancem vedlejšího účastníka (dále jen „řidič“), v osobním voze ve vlastnictví vedlejšího účastníka při dopravní nehodě poranění spočívající zejména ve zlomenině hrudní kosti a několika žeber, poranění tračníku, mesenteria a ruptuře svalů dolní stěny břišní (dále jen „újmou na zdraví“). Po nehodě byl stěžovatel hospitalizován na oddělení úrazové a plastické chirurgie Nemocnice České Budějovice a za účelem léčby či odstranění následků újmy na zdraví prodělal stěžovatel v letech 2015 a 2016 čtyři břišní operace. Trvalé následky újmy na zdraví spočívají objektivně ve vyklenuté levé břišní stěně a rozsáhlém povrchovém zjizvení tamtéž; subjektivně je stěžovatel (stručně řečeno) omezen v hybnosti, fyzické práci a sportovních aktivitách. V srpnu 2015 byl u stěžovatele shledán vznik invalidity prvního stupně s poklesem pracovní schopnosti o 35%.

4. O okolnostech samotné dopravní nehody, tj. zejm. příčině a průběhu škodní události, nebylo mezi účastníky řízení sporu. Trestní stíhání řidiče vedené pro přečin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti bylo podmíněně zastaveno státním zástupcem z důvodu naplnění zákonných podmínek, když řidič se mimo jiné k jednání, které mu bylo kladeno za vinu, doznal.

5. Stěžovatel mimosoudně uplatnil nárok na tzv. bolestné podle § 2927 občanského zákoníku na základě tvrzené objektivní odpovědnosti vedlejšího účastníka, jakožto provozovatele motorového vozidla, u pojistitele vedlejšího účastníka, kterým byla Kooperativa pojišťovna, a.s.

6. Kooperativa pojišťovna, a.s. nejprve vyplatila stěžovateli v souvislosti s újmou na zdraví na bolestném (a souvisejících nárocích, zejm. na náhradě cestovného) celkem částku 178 810 Kč, avšak vzhledem k tomu, že újmu na zdraví stěžovatele nakonec hodnotila jako pracovní úraz, jí vyplacené pojistné plnění regresně uplatnila na Česká pojišťovna, a.s., která byla u vedlejšího účastníka pojistitelem pojištění pro případ odpovědnosti za pracovní úrazy a nemoci z povolání, a se zbytkem dalších nároků odkázala stěžovatele na vedlejšího účastníka.

7. Česká pojišťovna, a.s., na níž se tedy stěžovatel následně obrátil, plnila za vedlejšího účastníka stěžovateli z titulu zákonného pojištění odpovědnosti za pracovní úraz na náhradě za ztížení společenského uplatnění v souvislosti s újmou na zdraví celkovou částku 250 000 Kč (vyplacenou na dvakrát v dílčích plněních v říjnu 2016 a květnu 2017). Další plnění na náhradu ztížení společenského uplatnění, kterého se stěžovatel domáhal, již Česká pojišťovna, a.s. neposkytla.

8. Stěžovatel se závěrem, že by daná újma na zdraví měla být pracovním úrazem, nesouhlasil, a nechal si ještě před zahájením soudního řízení vyhotovit u MUDr. Josefa Pěchoučka revizní lékařský posudek (dále jen „revizní lékařský posudek“), který určil dle

stavu k únoru 2017 výši náhrady za ztížení společenského uplatnění na částku 712 718 Kč odpovídající hodnotě 6,73% z absolutního vyřazení ze všech sfér společenského zapojení, a to na základě Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví - bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku (dále jen „metodika“). Na předžalobní výzvu stěžovatele k úhradě peněžní částky 462 718 Kč (tj. ohodnocení ve výši 712 718 Kč snížené o vyplacené pojistné plnění ve výši 250 000 Kč) vedlejší účastník nereagoval.

9. V žalobě stěžovatel trval na klasifikaci odpovědnosti vedlejšího účastníka za škody vzniklé v důsledku dopravní nehody jakožto odpovědnosti provozovatele motorového vozidla (dopravního prostředku) ve smyslu § 2927 občanského zákoníku. Stěžovatel především vyjádřil jeho trvalý nesouhlas se stanoviskem vedlejšího účastníka, resp. České pojišťovny, a.s., že újma na zdraví v důsledku zmíněné dopravní nehody byla pracovním úrazem. I pokud by se však o pracovní úraz mělo jednat, vyhodnotil stěžovatel obdržené plnění jako nespravedlivé a disproportní ke skutečnému poškození jeho zdraví a následkům. Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „nařízení vlády č. 276/2015 Sb.“) označil stěžovatel za nesouladné s názory Ústavního soudu vyslovenými v nálezech ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 a ze dne 16. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

10. Okresní soud ve Strakonici (dále jen „soud prvního stupně“) svým rozsudkem ze dne 19. listopadu 2019 č. j. 6 C 313/2017-210 zamítl ve výroku I žalobu v plném rozsahu, výrokem II uložil stěžovateli povinnost nahradit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení, výrokem III uložil stěžovateli povinnost nahradit České pojišťovně, a.s., která byla vedlejším účastníkem řízení, náhradu nákladů řízení a výrokem IV rozhodl o znalečném.

11. Vzhledem k době dopravní nehody (srpen 2014) vycházel soud prvního stupně při právním posouzení ze zákoníku práce ve znění účinném ke dni 31. prosince 2014 (viz bod 5 napadeného rozsudku).

12. Soud prvního stupně provedl ve věci poměrně obsáhlé dokazování, včetně výsledků stěžovatele, jeho manželky a řidiče, řady listinných důkazů a posudků předložených stěžovatelem. V neposlední řadě provedl soud prvního stupně důkaz i jím zadáním znaleckým posouzením stěžovatele znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví pracovní úrazy a nemoci z povolání, který měl ohodnotit ztížení společenského uplatnění stěžovatele postupem dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. Na základě tohoto dokazování dospěl soud prvního stupně k řadě jednotlivých skutkových zjištění týkajících se zejména společné jízdy stěžovatele a řidiče, stěžovatelem inkasovaného pojistného plnění, rozsahu újmy na zdraví, stěžovatelova zdravotního stavu před nehodou a po nehodě, dřívějšího a současného uspokojování jeho životních či společenských potřeb, a to včetně bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění zjišťovaného jak dle metodiky, tak dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. (viz body 16 až 20 rozsudku soudu prvního stupně). Během dokazování vyšlo mimo jiné najevo, že Česká pojišťovna, a.s. při stanovení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění vycházela z hodnoty 1 000 bodů (omezení hybnosti hrudníku – 300 bodů, poškození břišní stěny – 500 bodů, plošné jizvy – 200 bodů). Soudem ustanovený znalec ohodnotil ztížení společenského uplatnění celkem 700 body, když neseznal omezení hybnosti hrudníku.

13. Učiněná skutková zjištění pak vedla soud prvního stupně k právnímu závěru, že dopravní nehoda byla pracovním úrazem, neboť v době, kdy nastala, byl stěžovatel na pracovní cestě, k níž dal písemný cestovní příkaz vedlejší účastník jakožto zaměstnavatel (a s níž stěžovatel souhlasil). Stěžovatel byl dle závěrů soudu prvního stupně vyslán na základě dohody s vedlejším účastníkem k výkonu práce mimo sjednané místo výkonu práce, kterým byla dle obsahu pracovní smlouvy adresa 5. května 149, Strakonice - tj. na stavbu pekárny v obci Vacov, přičemž od okamžiku nasednutí do vozu při cestě z místa bydliště do místa výkonu práce a zpět měla cesta souvislost s plněním pracovních úkolů (na podporu tohoto závěru soud prvního stupně odkázal na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 2. dubna 2003 sp. zn. 21 Cdo 1755/2002 a ze dne 29. května 2012 sp. zn. 25 Cdo 2402/2010; dostupné na <http://nsoud.cz>). O příčinné souvislosti mezi dopravní nehodou a újmou na zdraví nepanovaly pochybnosti.

14. V důsledku právního závěru o tom, že újma na zdraví byla pracovním úrazem, dospěl dále soud prvního stupně k názoru, že stěžovatel má nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění v pracovněprávním režimu ve smyslu § 372 zákoníku práce (k tomu viz zejm. bod 22 napadeného rozsudku). Následně soud posuzoval výši této náhrady dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb., jehož použitelnost měl za založenou jeho přechodným ustanovením § 10 tím, že veškeré lékařské posudky byly v dané věci vyhotoveny až po té, co nařízení nabylo účinnosti dne 26. října 2015 (viz bod 25 napadeného rozsudku). Vzhledem k počtu 700 bodů, kterými soudem ustanovený znalec ohodnotil ztížení společenského uplatnění stěžovatele, a hodnotě jednoho bodu stanovené § 3 odst. 1 nařízení vlády č. 276/2015 Sb. částkou 250 Kč, uzavřel soud prvního stupně věc tak, že stěžovatel měl nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění ve výši 175 000 Kč (700 bodů x 250 Kč), čili že se mu od České pojišťovny a.s., která plnila za vedlejšího účastníka, již dostalo plné náhrady, na niž mu vznikl nárok (k tomu viz bod 25 napadeného rozsudku).

15. K nemožnosti (subsidiárního) užití metodiky se soud prvního stupně obšírně vyjádřil v bodě 26 napadeného rozsudku tak, že tuto lze dle jeho názoru aplikovat výlučně v občanskoprávních vztazích. Byť soud prvního stupně uvedl, že si je vědom nálezu Ústavního soudu ze dne 16. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 a určité kritiky aktuálního způsobu odškodňování pracovních úrazů v něm obsažené, vycházel z toho, že daná kritika byla Ústavním soudem vyslovena jen jako obiter dictum v části citovaného nálezu, která není „autoritativní“. Názory Ústavního soudu vyjádřené v citovaném nálezu, které by mohly být relevantní pro projednávanou věc, považoval soud prvního stupně spíše za doporučení, avšak vzhledem k tomu, že úprava v zákoníku práce je kogentní, nelze se od ní dle názoru soudu prvního stupně odchýlit. Řečeno slovy soudu prvního stupně, pokud „existuje pro pracovněprávní vztahy speciální předpis, tak je nutné jej aplikovat“. Soud prvního stupně se v tomto ohledu odvolal jak na závěry vyslovené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. září 2017 sp. zn. 21 Cdo 4556/2016, tak v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2019 sp. zn. 21 Cdo 3687/2018, v němž Nejvyšší soud výslovně došel k týmž závěrům i pro případy, kdy poškozenému náleží podle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. odškodnění nižší, než které by mu náleželo podle právní úpravy obsažené v občanském zákoníku (tj. dle metodiky). Na tentýž rozsudek Nejvyššího soudu soud prvního stupně podpůrně odkázal i při vypořádání námítky stěžovatele založené na tvrzeném rozporu nařízení vlády č. 276/2015 Sb. se zásadami spravedlnosti a principu rovnosti před zákonem, které v projednávané věci neshledal (viz bod 29 napadeného rozsudku).

16. Návrhu stěžovatele na zvýšení odškodnění postupem dle § 388 zákoníku práce na částku, které by bylo dosaženo, pokud by kalkulace byla provedena postupem dle metodiky, soud prvního stupně nevyhověl, neboť neshledal žádné „... výjimečné důvody hodné mimořádného zřetele“. V této souvislosti soud prvního stupně zdůraznil, že „... přiměřené zvýšení nad stanovené výměry odškodnění v nařízení přichází v úvahu jen zcela výjimečně, kdy kulturní, sportovní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo na vysoké úrovni a mimořádné“. Dle soudu prvního stupně stěžovatel mimořádnou kvalitu života v době před nehodou netvrdil a stanovené ohodnocení tak lze považovat za přiměřené a výstižné (viz bod 28 napadeného rozsudku).

17. Proti výrokům I až III rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel ke Krajskému soudu v Českých Budějovicích (dále jen „odvolací soud“) včasné odvolání, ve kterém namítal neúplné zjištění skutkového stavu věci, nesprávná skutková zjištění a nesprávné právní posouzení věci. Stěžovatel odvolacímu soudu navrhl změnu rozsudku soudu prvního stupně spočívající v plném vyhovění žalobě. Odvolací soud odvolání stěžovatele shledal nedůvodným, neboť napadený rozsudek považoval za věcně správný, ve všech odvoláním napadených výrocích jej potvrdil a žádnému z účastníků nepřiznal náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud předně neshledal ze strany soudu prvního stupně žádné pochybení při provádění dokazování, jeho hodnocení ani v dosažených skutkových závěrech. Odvolací soud se též ztotožnil s jeho právními závěry a pouze částečně zkorigoval úvahu ohledně použitelnosti výše citovaného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1755/2002, jelikož tento se týkal řešení úrazu řidiče služebního vozidla při nehodě, k níž došlo po ukončení pracovní cesty při odvozu vozidla k zaparkování v místě bydliště řidiče. O takovou situaci v souzené věci dle názoru odvolacího soudu nešlo. Odvolací soud přesto souhlasil s právním závěrem, že v projednávané věci šlo o úraz pracovní, neboť k újmě na zdraví došlo na pracovní cestě předvídané § 387 odst. 2 zákoníku práce, (tj. ve znění účinném do 31. prosince 2014; v aktuálním znění obdobně viz § 274a odst. 2), který je zvláštní úpravou ve vztahu k úpravě obsažené v § 42 odst. 1 zákoníku práce použité soudem prvního stupně. Nad rámec právních závěrů vyslovených soudem prvního stupně ještě odvolací soud doplnil, že by se na první pohled mohlo jevit, že v dané věci vedle pracovněprávní odpovědnosti zaměstnavatele přichází v úvahu i občanskoprávní odpovědnost provozovatele dopravního prostředku, nemá poškozený při takovémto souběhu skutkových podstat, je-li odpovědným subjektem dle obou úprav subjekt jediný (tj. totožný), možnost volby odpovědnostního režimu; k tomuto závěru odvolací soud odkázal na dle jeho názoru jednoznačný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2015 sp. zn. 21 Cdo 1161/2014, z něž plyne, že v takovém případě jde jen o konkurenci „zdánlivou“ a je nutno použít úpravu obsaženou v zákoníku práce.

18. Proti výroku I rozsudku odvolacího soudu, kterým byly potvrzeny výroky I, II, a III rozsudku soudu prvního stupně, podal stěžovatel dovolání u Nejvyššího soudu (dále jen „dovolací soud“), přičemž v dovolání v rámci vymezení předpokladů jeho přípustnosti argumentoval potřebou přehodnotit dosavadní judikaturu dovolacího soudu týkající se duality odškodňování újmy na zdraví v režimu občanskoprávním a pracovněprávním, a to tak, že i ztížení společenského uplatnění, jenž u určité fyzické osoby nastalo v důsledku pracovního úrazu, by bylo odškodňováno částkou určenou dle metodiky. Dovolací argumentace stěžovatele byla převážně ústavněprávní povahy a stručně řečeno byla založena na požadavku srovnatelného odškodnění srovnatelných zásahů do společenského uplatnění u všech fyzických osob bez ohledu na jejich právní postavení, které má plynout z ústavně garantovaného principu rovnosti v právech, a s tím

související neobhajitelnosti současné praxe, která má v tomto ohledu jednu skupinu fyzických osob (zaměstnance, popř. další osoby vykonávající závislou práci) zjevně znevýhodňovat oproti ostatním osobám. Stěžovatel v dovolání zdůraznil, že obecné soudy jsou při rozhodování vázány toliko zákonem a že měly, v reakci na jím prosazované řešení rozhodné právní otázky, dojít po posouzení nařízení vlády č. 276/2015 Sb. k závěru o jeho rozporu s ústavním pořádkem a v dané věci jej nepoužít. Stěžovatel v dovolání odkázal na již shora uvedené nálezy Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 a ze dne 16. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15. Dovolací soud dovolání stěžovatele napadeným usnesením ze dne 8. září 2020 č. j. 21 Cdo 2325/2020-267 odmítl jako nepřipustné, neboť neshledal potřebu revidovat ustálenou rozhodovací praxi představovanou především jeho rozsudkem ze dne 26. září 2017 sp. zn. 21 Cdo 4556/2016, na něž navazují a jehož závěry potvrdily rozsudek ze dne 28. května 2019 sp. zn. 21 Cdo 3687/2018 a usnesení ze dne 15. dubna 2020 sp. zn. 21 Cdo 3419/2019. Z odůvodnění napadeného usnesení dovolacího soudu plyne, že toto je postaveno na východisku, že má-li být již jednou učiněný výklad měněn, musí být dovolatelem předestřeny dostatečné relevantní důvody podložené racionálními a přesvědčivějšími argumenty, které jsou ve svém souhrnu konformnější s právním řádem jako významovým celkem, jelikož změna ustálené judikatury představující nové rozhodování případů stejného druhu koliduje s postuláty právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany oprávněné důvěry v právo (legitimního očekávání) a principu formální spravedlnosti (rovnosti). Dovolací soud v souzené věci žádné přesvědčivé důvody pro změnu dosavadní judikatury týkající se vznesené právní otázky neshledal. Dle názoru dovolacího soudu stěžovatel nepřednesl v dovolání žádnou (novou) argumentaci, s níž by se již dovolací soud nevyořádal ve výše citovaných rozhodnutích s tím, že především v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4556/2016 „*velmi podrobně vysvětlil právní, historické i ústavněprávní konsekvence a důvody rozštěpení občanskoprávní a pracovněprávní úpravy odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, vycházejí z odlišného charakteru občanskoprávních a pracovněprávních vztahů, jakož i teorie relativní samostatnosti pracovního práva vůči občanskému právu...*“ a zároveň se „*...zabýval i (tehdy i nyní) namítaným porušením principu rovnosti před zákonem (čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a vysvětlil, proč k něčemu takovému nemůže docházet*“. Na stěžovatelův odkaz na nálezy Ústavního soudu ze dne 16. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 zareagoval dovolací soud tak, že dle jeho názoru v dané věci „*...neobstojí argumentace závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15, neboť, jak vyplývá již z předchozího textu, Nejvyšší soud se i ústavněprávní rovinnou problematiky obsáhle zabýval, a jednak, dovolatelem uváděné závěry Ústavního soudu (koncentrované do bodu 25. citovaného nálezu) netvoří tzv. ratio decidendi (nosné důvody) citovaného rozhodnutí Ústavního soudu. Je třeba k tomu poznamenat, že Ústavní soud se ve své judikatuře několikrát vyjádřil k závaznosti svých nálezů, která vyplývá z čl. 89 odst. 2 Ústavy, v němž se stanoví závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Podle převažující judikatury se závaznost netýká jen výroku rozhodnutí, ale též jeho odůvodnění v části obsahující tzv. nosné důvody rozhodnutí, tj. ratio decidendi (srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 2219/12, nebo nálezy Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 2127/14). Ústavní soud zde vyložil, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá pro obecné soudy povinnost rozhodovat v souladu s právním názorem vysloveným Ústavním soudem v jeho nálezech, tedy povinnost sledovat ratio decidendi, tj. vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o němž se výrok předmětného nálezu opíral. Teprve nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a představuje též porušení*

subjektivního základního práva dotyčné osoby dle čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž práva domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu“.

III. Argumentace stěžovatele

19. Argumentace stěžovatele obsažená v ústavní stížnosti se do značné míry kryje s již výše nastíněnou argumentací, o níž po právní stránce opíral uplatněný nárok v řízení před obecnými soudy.

20. Dle názoru stěžovatele jsou důsledky duality odškodňování ztížení společenského uplatnění v podobě, ve které je aplikována současnou českou soudní praxí na základě nařízení vlády č. 276/2015 Sb., neústavní, neboť tím, že je obecnými soudy výslovně aprobovaná možnost poskytnutí výrazně nižšího odškodnění fyzické osobě - zaměstnanci, která utrpěla pracovní úraz, oproti odškodnění u ostatních fyzických osob, jejichž pro věc rozhodné poměry jsou obdobné a jejichž společenské uplatnění je zasaženo srovnatelně, je porušován ústavně zakotvený princip rovnosti v právech. Zdraví je dle stěžovatele „stejnou hodnotou u každého člověka“.

21. Stěžovatel se vůči argumentaci dovolacího soudu vymezuje tak, že i když dovolací soud poukazuje na údajné vyřešení ústavněprávních souvislostí tvrzené nerovnosti v odškodňování ztížení společenského uplatnění v odůvodnění rozsudku dovolacího soudu sp. zn. 21 Cdo 4556/2016, tak ve skutečnosti daný rozsudek žádné vyložení takovýchto ústavních souvislostí s přihlédnutím k principu rovné ochrany práv neobsahuje. Žádnou věcnou argumentaci k námitkám stěžovatele pak neobsahuje ani samotné napadené usnesení dovolacího soudu. Dovolací soud dle stěžovatele argumentuje kruhem, jelikož správnost závěru o setrvání na současné rozhodovací praxi má odůvodňovat ve své podstatě jen tím, že tato byla jednou takto nastavena. Ačkoli o odlišnostech mezi pracovněprávními a občanskoprávními vztahy není dle stěžovatele důvod pochybovat, nelze těmito odlišnostmi opodstatňovat rozdílné odškodňování „identických škod“. Stěžovatel v ústavní stížnosti formou otázek apeluje na Ústavní soud, aby posoudil, jaký racionální vliv na závěr o (nižší) částce odškodnění ztížení společenského uplatnění v důsledku újmy na jeho zdraví by vůbec mohl mít fakt, že v pracovněprávních vztazích jsou typické vztahy podřízenosti a nadřízenosti, nebo dokonce fakt, že zaměstnanci, který je slabší smluvní stranou, je slovy stěžovatele naopak „deklarována zvláštní ochrana“. Stěžovatel si na tyto jím položené otázky sám odpovídá negativně, neboť dle jeho názoru může být jediným měřítkem pro určení výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění prokázaný rozsah újmy na zdraví a s ní související dopady do společenského uplatnění poškozeného. Stěžovatel v ústavní stížnosti označuje náhled dovolacího soudu na tuto problematiku za „paradoxní“, „nelogický“ a „nepatřičný“ a zároveň se domáhá ze strany dovolacího soudu jeho „vyjádření“ k tomu, „proč zdraví pracovníků je méně hodnotné, než zdraví jiných osob“.

IV. Řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud si u soudu prvního stupně vyžádal spis o řízení před obecnými soudy. Následně Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejšího účastníka k vyjádření se k podané ústavní stížnosti.

23. Soud prvního stupně ve svém vyjádření zrekapituloval způsobem obdobným odůvodnění napadeného rozsudku podstatu zažalovaného nároku a jeho vlastní právní

posouzení věci (viz výše body 14 až 16 tohoto nálezu). Nad rámec judikatury dovolacího soudu, na níž již během řízení odkázal (tj. zejm. rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 4556/2016 a sp. zn. 21 Cdo 3687/2018), poukázal soud prvního stupně také na závěry plynoucí z usnesení dovolacího soudu ze dne 15. dubna 2020 sp. zn. 21 Cdo 3419/2019 a rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 24. ledna 2020 č. j. 3 As 124/2017-31 (dostupný na <http://nssoud.cz>). K samotnému obsahu ústavní stížnosti a argumentaci stěžovatele založené na porušení principu rovnosti v ochraně práv se soud prvního stupně nijak konkrétně nevyjádřil; soud prvního stupně neučinil ani žádný návrh na meritorní rozhodnutí.

24. Odvolací soud ve svém vyjádření (jednou větou) odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí.

25. Dovolací soud ve svém vyjádření navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, neboť nedošlo „k porušení práva na spravedlivý proces“. Dovolací soud zhodnotil argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti jako argumentaci, která je opakováním argumentace použité v dovolání, s níž se dovolací soud v napadeném usnesení vypořádal. Dovolací soud shrnul, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem zůstaly sporné dvě otázky. První otázka spočívala v posouzení, zdali újma na zdraví byla pracovním úrazem či nikoli. Tuto otázku soud prvního stupně i odvolací soud zodpověděly kladně, avšak stěžovatel ji předmětem dovolacího přezkumu neučinil. Druhá otázka, jejíž řešení v dovolání vzneseno bylo, spočívala v tom, zdali je při určení výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění nutno vycházet z nařízení vlády č. 276/2015 Sb., nebo lze namísto něj vycházet z metodiky. Dle názoru dovolacího soudu byla tato otázka soudy vyřešena v souladu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu (viz výše bod 18 tohoto nálezu), která užití metodiky za těchto okolností nepřipouští. Dovolací soud ve vyjádření opět zdůraznil, že pro přehodnocení těchto judikatorních závěrů žádný důvod neshledal. Rozštěpení úpravy odškodnění společenského uplatnění a bolesti pro pracovníprávní účely a „ostatní“ civilní případy označil dovolací soud za historický fakt, který je výsledkem úvahy zákonodárce. K argumentaci stěžovatele v ústavní stížnosti, která je založena na porušení principu rovnosti v ochraně práv, se dovolací soud ve svém vyjádření nijak konkrétně nevyslovil.

26. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stručně uvedl, že se s napadenými rozhodnutími a jejich odůvodněním ztotožňuje. K samotnému obsahu ústavní stížnosti a argumentaci v ní obsažené se nevyjádřil a neučinil ani žádný návrh na meritorní rozhodnutí.

27. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka stěžovateli k replice, nicméně stěžovatel tuto možnost dále argumentačně reagovat na uvedená vyjádření nevyužil.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

28. Ústavní soud před meritorním posouzením ústavní stížnosti zkoumá, zda ústavní stížnost splňuje procesní požadavky stanovené zákonem o Ústavním soudu. Ústavní soud dospěl k závěru, že projednávaná ústavní stížnost byla podána stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Stěžovatel vyčerpal před podáním ústavní stížnosti všechny opravné prostředky zákonem mu poskytnuté k ochraně jeho práv. Ústavní stížnost byla také podána včas a splňuje

veškeré zákonem o Ústavním soudu stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení návrhu Ústavním soudem

29. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele obsaženou v ústavní stížnosti, napadenými soudními rozhodnutími, vyjádřeními účastníků řízení, vyjádřením vedlejšího účastníka a obsahem vyžádaného soudního spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

30. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 Ústavy). Ústavní soud není další přezkumnou instancí - k výkladu a aplikaci běžného zákona jsou povolány právě obecné soudy [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 512/12 ze dne 13. března 2013 (N 41/68 SbNU 419) či nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. září 2010 (N 206/58 SbNU 857), veškeré nálezy Ústavního soudu jsou dostupné i na <http://nalus.usoud.cz>]. Ústavní soud soudní interpretaci zákonných norem, pokud tato neodporuje ústavněprávním požadavkům, nepřehodnocuje [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1524/15 ze dne 30. listopadu 2016 (N 229/83 SbNU 575) či nález sp. zn. IV. ÚS 2372/11 ze dne 3. září 2012 (N 146/66 SbNU 219)].

31. Pro zodpovězení otázky, zdali se obecné soudy při rozhodování o žalobě stěžovatele nedopustily porušení jeho ústavně zaručených základních práv, je nutné alespoň nastínit širší souvislosti projednávané věci, které blíže objasňují její ústavněprávní dimenzi.

A/ Obecně k ochraně zdraví jako součásti práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí

32. Ústavní soud se opakovaně vyjadřoval k otázce zdraví jakožto klíčové součásti fyzické integrity člověka, která z něj činí hodnotu chráněnou nejen dle čl. 31 Listiny jakožto práva sociálního, nýbrž i čl. 7 odst. 1 Listiny, zaručující nedotknutelnost osoby a jejího soukromí v „kvalitě“ práva základního [k tomu viz např. nález ze dne 9. července sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33), zejm. body 10 až 12, nebo nález ze dne 9. ledna 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41), zejm. body 15 až 17]. Své závěry v této oblasti Ústavní soud staví také na judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen "ESLP"), který tělesnou a duševní integritu a tomu odpovídající právo na zdraví a jeho ochranu zahrnuje pod pojem soukromého života dle čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci Trocellier proti Francii ze dne 5. října 2006, č. 75725/01; z judikatury Ústavního soudu k tomu viz např. nález ze dne 9. února 2021 sp. zn. II. ÚS 1564/20, zejm. body 16 a 17). Z judikatury ESLP pak ve vztahu k právu na respektování soukromého života plynou i pozitivní závazky státu, mimo jiné povinnost zajistit účinné právní prostředky nápravy (viz např. rozsudek ve věci Codarcea proti Rumunsku ze dne 2. června 2009, č. 31675/04, § 102 až 108), přičemž pokud jsou tyto prostředky civilněprávní povahy, měly by zajistit poskytnutí dostatečného (adekvátního) peněžitého odškodnění i případné nemajetkové újmy [k tomu viz např. rozsudek ve věci G. B. a R. B. proti Moldavsku ze dne 18. 12. 2012, č. 16761/09, zejm. § 29 až 35; z judikatury Ústavního soudu viz např. nález ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 (N 64/81 SbNU 99), zejm. body 61 až 63, nebo nález ze dne 10. prosince 2019 sp. zn. II. ÚS 2149/17, zejm. body 35 až 40]. Na ústavní úpravu ochrany zdraví navazuje podrobnější

zákonná úprava, kde § 3 odst. 1 občanského zákoníku výslovně normuje, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, přičemž první základní zásadou soukromého práva uvedenou v demonstrativním výčtu v § 3 odst. 2 občanského zákoníku je právo každého na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí. Přestože pracovní právo je v určitém rozsahu a některými metodami regulace hybridem mezi soukromým a veřejným právem, je pracovní právo v praxi nadále považováno za zvláštní soukromoprávní odvětví [k tomu viz zejm. nálezy ze dne 12. března 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 sbNU 629; 116/2008 Sb.)], protože jsou pro obecné soudy při případném posuzování koncepce odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání vedle základních zásad pracovníprávních vztahů použitelná v rozsahu jejich věcné působnosti i základní hodnotová ustanovení obsažená v hlavě I. občanského zákoníku (na tomto nic nemění fakt, že úprava náhrady škody v pracovníprávních vztazích obsažená v zákoníku práce je úpravou komplexní).

B/ Obecně k principu plného odškodnění majetkové i nemajetkové újmy při škodě na zdraví

33. V nálezu ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573) se Ústavní soud ve věci kompenzace náhrady škody na zdraví výslovně přihlásil k principu povinnosti škůdce poskytnout poškozenému plnou náhradu (odškodnění) za veškeré utrpěné majetkové i nemajetkové újmy (viz zejm. body 17 a 28). Na tento klíčový závěr Ústavní soud opakovaně odkazoval i v pozdější judikatuře (viz např. již citované nálezy sp. zn. III. ÚS 2253/13 a sp. zn. I. ÚS 2315/15; z nedávné doby viz např. nálezy ze dne 9. února 2021 sp. zn. II. ÚS 1564/20, zejm. bod 19, a ze dne 26. dubna 2021 sp. zn. II. ÚS 2949/20, zejm. bod 29). Tuto judikaturu tak lze považovat za ustálenou a bezrozpornou, přičemž od závěrů v ní vyjádřených se Ústavní soud nemá důvod odchýlit ani v souzené věci.

34. Ústavní požadavek plného odškodnění majetkové a nemajetkové újmy v případě škody na zdraví je třeba ze strany obecných soudů respektovat i při aplikaci právní úpravy týkající se soukromoprávních vztahů, v nichž jsou otázky náhrad za újmu na zdraví obvykle řešeny, neboť základní práva a svobody zaručené v Listině působí nejen ve vztazích mezi jednotlivcem a státem (vertikální vztahy), nýbrž i ve vztazích mezi jednotlivci navzájem (horizontální vztahy) - k tomu viz např. již citované nálezy sp. zn. IV. ÚS 444/11, zejm. bod 15; nebo sp. zn. II. ÚS 2949/20, zejm. bod 30 vč. další prejudikatury tam uvedené). Princip plné náhrady majetkové a nemajetkové újmy při poškození zdraví se tak použije ve vztahu ke všem typům škůdců, popř. ke všem za kompenzaci odpovědným subjektům.

C/ Obecně k otázce rovnosti a rovnému přístupu k ochraně základních práv a svobod

35. Rovnost je sama o sobě jednou z ústředních hodnot českého ústavního pořádku a je stěžejním východiskem pro interpretaci a aplikaci práva. Na normativní úrovni je princip rovnosti vyjádřen v čl. 1 Listiny, který stanovuje, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Čl. 3 odst. 1 Listiny stanovuje, že základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství,

politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Ústavní soud se tématu rovnosti mnohokrát věnoval [viz např. náleze ze dne 8. listopadu 1995 sp. zn. Pl. ÚS 5/95 (N 74/4 SbNU 205; 6/1996 Sb.), náleze ze dne 21. ledna 2003 sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)], přičemž zprvu navazoval na pojetí rovnosti, které vyjádřil Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky ve svém nálezu ze dne 8. října 1992 sp. zn. Pl. ÚS 22/92 (náleze č. 11 Sbírky usnesení a nálezu Ústavního soudu ČSFR). V nálezech ze dne 25. června 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.) a ze dne 19. února 2003 sp. zn. Pl. ÚS 12/02 (N 20/29 SbNU 167; 83/2003 Sb.) se Ústavní soud přihlásil k interpretaci ústavního principu rovnosti ve smyslu rovnosti neakcesorické dle čl. 1 Listiny a rovnosti akcesorické dle čl. 3 odst. 1 Listiny. Neakcesorickou rovnost dle čl. 1 Listiny Ústavní soud chápe jako obecný zákaz diskriminace, resp. jako zásadu všeobecné rovnosti před zákonem, z níž pak plyne požadavek na zákaz libovůle při rozlišování mezi subjekty v přístupu k určitým právům a jejich ochraně. Akcesorická rovnost dle čl. 3 odst. 1 Listiny v pojetí Ústavního soudu zakazuje diskriminaci v přístupu k jednotlivým základním právům a svobodám, přičemž je svým způsobem komplementární normou k principu neakcesorické (obecné rovnosti), která je svojí působností z podstaty věci širší.

36. V pozdější judikatuře pak Ústavní soud s cílem sjednotit rozhodovací činnost v této oblasti svoji metodologii přezkumu tvrzených zásahů do rovnosti ještě podrobněji rozpracoval [viz zejm. náleze ze dne 28. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15 (N 121/81 SbNU 889; 271/2016 Sb.), body 99 až 102]. Z této metodologie plyne, že při posuzování přijatelnosti rozdílného zacházení (a při stanovení intenzity jeho ústavního přezkumu) je klíčový důvod tvrzeného odlišného zacházení, tedy stanovený rozlišovací znak, a dále konkrétní právo či statek, ve vztahu ke kterému je odlišně s dotyčným zacházeno. Při odlišném zacházení z tzv. podezřelých důvodů (suspect classification), resp. důvodů týkajících se osobních charakteristik jednotlivce majících úzký vztah k ochraně důstojnosti člověka, je potřeba klást na zdůvodnění odlišného zacházení velmi přísné nároky, byť by se odlišné zacházení netýkalo jiného základního práva. Naopak bude-li důvodem odlišného zacházení (rozlišujícím znakem) kritérium běžně a nezbytně používané v určité oblasti právní regulace, byť by se odlišné zacházení dotýkalo jiného základního práva, bude intenzita ústavního přezkumu nižší [obdobně náleze ze dne 1. října 2019 sp. zn. Pl. ÚS 5/19 (303/2019 Sb.), zejm. bod 51].

37. Jak Ústavní soud vyložil v bodech 58 a 59 nálezu ze dne 24. listopadu 2020 sp. zn. Pl. ÚS 24/19 (7/2021 Sb.), při přezkumu, zda nedošlo k porušení práva na rovné zacházení z důvodu rozlišovacích kritérií užitých v právní úpravě, je třeba posoudit, zda 1. jde o srovnatelné jednotlivce nebo skupiny (resp. srovnatelnost jejich postavení); 2. je s nimi nakládáno odlišně a na základě jakého důvodu; 3. jde odlišné zacházení daným jednotlivcům nebo skupinám k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra); 4. je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tedy a) sleduje legitimní cíl a b) je přiměřené [srov. obdobně náleze ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 34; náleze ze dne 11. února 2020 sp. zn. Pl. ÚS 4/17 (148/2020 Sb.), bod 173; náleze ze dne 7. dubna 2020 sp. zn. Pl. ÚS 30/16 (254/2020 Sb.), bod 136]. Míra intenzity přezkumu přiměřenosti odlišného zacházení [krok 4b)], přitom bude záviset především na uplatněném důvodu odlišného zacházení a dále na tom, jakého konkrétního práva či statku se odlišné zacházení týká (viz body 46 až 49 citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 24/19; obdobně viz též citovaný náleze sp. zn. Pl. ÚS 49/10, který v bodě 34 míru intenzity přezkumu koncipuje jako pátý krok testu). Nižší míru intenzity bude představovat

požadavek na racionální vztah právní úpravy ke sledovanému cíli, tedy zda může nějakým způsobem k jeho dosažení přispět [srov. obdobně nálezy ze dne 30. ledna 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/15 (N 12/88 SbNU 171; 62/2018 Sb.), bod 38; nálezy ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)], nemusí tedy jít o řešení nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší. Vyšší míru intenzity přezkumu pak bude vyjadřovat požadavek na proporcionalitu ve vztahu ke sledovanému cíli. Prizmatem takto vystavěné metodologie nahlížel Ústavní soud i projednávanou věc.

D/ Posouzení ústavnosti napadených rozhodnutí

38. Stěžovatelova argumentace je založena na údajně neústavní nerovnosti vyvolané rozdílem mezi (i) jemu přiznanou (nižší) částkou odškodnění za ztížení společenského uplatnění při pracovním úrazu ve sporu, v němž obecné soudy při tvrzené vázanosti § 372 ve spojení s § 388 zákoníku práce (v souzené věci ve znění účinném do 31. prosince 2014) vycházely při stanovení konkrétní výše odškodnění z nařízení vlády č. 276/2015 Sb., a (ii) vyšší částkou téhož odškodnění, které by mu bylo bývalo náleželo, pokud by ztížení společenského uplatnění bylo ohodnoceno postupem dle metodiky. Tudíž pokud jde o námitku tvrzené nerovnosti, je zřejmé, že rozlišujícím kritériem má být právní postavení zaměstnance, u něhož nastal pracovní úraz, které rezultuje ve znevýhodňující dopad mandatorního užití striktnější podzákonné právní úpravy ve zvláštním odvětví civilního práva na straně jedné (k tomu viz zejm. bod 209 již citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 83/06) oproti dopadům rozhodovací praxe v civilněprávních vztazích, jež je založena na doporučujícím materiálu dovolacího soudu.

Srovnatelnost postavení stěžovatele a fyzických osob, které při škodě na zdraví utrpěly ztížení společenského uplatnění, avšak nikoli v důsledku pracovního úrazu

39. Úvodem si tedy Ústavní soud zodpověděl otázku, zdali v dané věci byl stěžovatel při kompenzaci ztížení společenského uplatnění vzniklého v důsledku pracovního úrazu v postavení srovnatelném s jinými fyzickými osobami, kterým je kompenzováno ztížení společenského uplatnění při škodě na zdraví v obecném občanskoprávním režimu (kupř. v důsledku nezaviněných autonehod). V tomto směru došel Ústavní soud k jednoznačnému závěru, že postavení stěžovatele, jakožto člověka žijícího před pracovním úrazem podle svých možností a představ, a jakékoli jiné fyzické osoby taktéž žijící do případné škodní události svůj život podle svého, se nijak neliší a je naprosto srovnatelné, neboť v obou případech jde o zásah do stejné oblasti (hodnoty) lidského života. Kombinace věku, životního stylu, rodinných, zdravotních a osobních poměrů jsou u každého člověka vysoce individualizované, ale ve svém souhrnu je „společenské uplatnění“ u každé fyzické osoby jen jedno. Fyzická osoba žije v reálném čase jen jeden život a nemá tak vícero společenských uplatnění, z čehož mimo jiné plyne, že nemůže v důsledku škody na zdraví utrpět vícero „druhů“ či „intenzit“ ztížení společenského uplatnění (bez ohledu na případnou mnohost právních úprav, které se k reparaci či kompenzaci tohoto zásahu do dané sféry života mohou vztahovat).

Odlišnost nakládání a důvod pro tento postup

40. V dalším kroku se Ústavní soud zaměřil na posouzení, zdali se stěžovatelem bylo zacházeno co do kompenzace uplatněného nároku odlišně od fyzických osob, které utrpěly při škodě na zdraví ztížení společenského uplatnění, avšak nikoli v důsledku pracovního úrazu.

41. Obecné soudy v dané věci došly k závěru, že stěžovateli náleží za ztížení společenského uplatnění náhrada ve výši 175 000 Kč, když soudem prvního stupně ustanovený znalec ohodnotil ztížení společenského uplatnění stěžovatele dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. bodově na 700 bodů a peněžitá hodnota 1 bodu činí částku 250 Kč. Tento právní závěr obecných soudů vedl k zamítnutí žaloby (a mimoděk z něj plyne, že Česká pojišťovna a.s. měla stěžovateli na pojistném plnění přeplatit částku 75 000 Kč). Stěžovatelem v řízení před soudem prvního stupně předložený lékařský revizní posudek vyhotovený postupem dle metodiky ohodnotil stěžovatelovo ztížení společenského uplatnění dle stavu k únoru 2017 na částku 712 718 Kč. Vzhledem k tomu, že všechny obecné soudy dospěly v řízení k jednoznačnému závěru, že užití ohodnocení dle metodiky v dané věci nepřichází v úvahu, se tyto dále relevancí vyšší částky odškodnění nijak nezabývaly. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že v odůvodnění kteréhokoli z napadených rozhodnutí nezaznamenal jakoukoli námitku či výhradu obecných soudů k obsahu lékařského revizního posudku předloženého stěžovatelem a považuje jej proto minimálně v této fázi přezkumu za nerozporovaný. Z uvedeného dle názoru Ústavního soudu plyne, že se stěžovatelem bylo v důsledku výkladu a aplikace uvedených ustanovení zákoníku práce a nařízení vlády č. 276/2015 Sb. ze strany obecných soudů v otázce výše odškodnění zacházeno odlišně od zacházení, které by se mu dostalo postupem dle občanského zákoníku (částka odškodnění na úrovni přibližně 25% částky odškodnění dle metodiky).

42. Ačkoli v projednávané věci stěžovatel směřoval svoji argumentaci spíše k tvrzenému porušení (neakcesorické) rovnosti dle čl. 1 odst. 1 Listiny, měl Ústavní soud za to, že odlišný právní režim posuzování totožného nároku u dvou skupin fyzických osob, z níž jedna jsou zaměstnanci, opodstatňovaly v první řadě posouzení tzv. podezřelosti důvodu pro případné nerovné zacházení dle čl. 3 odst. 1 Listiny (resp. čl. 14 Úmluvy). Pro aplikovatelnost čl. 3 odst. 1 Listiny (popř. čl. 14 Úmluvy) je nezbytné, aby k rozlišování došlo na základě tam vymezených důvodů nebo na základě "jiného postavení". Status zaměstnance není žádným z demonstrativně vyjmenovaných důvodů, pro které je znevýhodnění v přístupu k základním právům a jejich ochraně v čl. 3 odst. 1 Listiny výslovně zakázáno. Proto se Ústavní soud zabýval tím, zdali by fyzická osoba v důsledku právního postavení zaměstnance mohla být onou osobou „v jiném postavení“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny, řečeno jinými slovy, zdali by právní postavení zaměstnance mohlo být tzv. podezřelým rozlišovacím kritériem v případě zjištěného odlišného zacházení. V kontextu projednávané věci si na tuto otázku Ústavní soud nakonec odpověděl negativně, a to z následujících důvodů. Ústavní soud ve svém rozhodování vychází z toho, že má-li být určité rozlišovací kritérium podřaditelné pod pojem „jiné postavení“, musí být svoji povahou či významem obdobné demonstrativně vyjmenovaným kategoriím. Musí se tedy především týkat nějaké osobní vlastnosti, kterou zpravidla nelze ovlivnit, či o důvody spočívající na osobních volbách odrážejících osobnostní či názorové rysy jedince. Postavení na zdraví poškozeného „zaměstnance“ žádnému z uvedených kritérií výslovně obsažených v čl. 3 odst. 1 Listiny neodpovídá. Ani po zohlednění kritérií „sociální původ“ a „majetek“ (které zjevně socioekonomický základ mají) a skutečnosti, že naprostá většina zaměstnanců vykonává práci v podřízeném vztahu ve prospěch zaměstnavatele především proto, aby si obstarala prostředky pro zabezpečení základních a dalších životních potřeb svých a své rodiny, nedošel Ústavní soud za to, že použitelnost rozlišovacího kritéria spočívajícího v postavení „zaměstnance“ je ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny opodstatněna. Pojmy „sociální původ“ a „majetek“ užití v čl. 3 odst. 1 Listiny mají historické konotace, které nesouvisí s postavením zaměstnance

v moderní společnosti, přestože i tento vykonává takřikajíc námezdní práci. Pro úplnost a podpůrně se Ústavní soud dále zabýval tím, zdali by nebylo eventuálně možno systematickým výkladem dojít k závěru, že zaměstnanecký status je v daném kontextu tzv. „podezřelým“ rozlišovacím kritériem na základě toho, že pokud je na ústavní úrovni výslovně zakotvena zvýšená ochrana osob v postavení zaměstnanců [viz zejm. čl. 28 Listiny, dále viz např. čl. 7 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 120/1976 Sb.)] a pokud se i na zákonné úrovni český právní řád důsledně snaží potírat nerovné zacházení vůči osobám spadajícím do kategorie zaměstnanců [viz např. § 16 a 17 zákoníku práce, nebo řadu ustanovení zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů], bylo by hodnotově nekonzistentní nepřiznat osobám v kategorii zaměstnanců také obecnou garanci rovného zacházení dle čl. 3 odst. 1 Listiny. Rovněž na tuto otázku si Ústavní soud nakonec odpověděl negativně, neboť samotný „zaměstnanecký“ status není natolik specifický a odlišující jedince od ostatních a nečiní jej sám o sobě právně či fakticky nijak zvláště zranitelným či exponovaným. Použití právního statusu „zaměstnanec“ jako podezřelého kritéria by dle názoru Ústavního soudu bylo příliš extenzivním výkladem, ke kterému není při paralelní úpravě obsažené v čl. 1 Listiny majícím širší působnost než čl. 3 odst. 1 Listiny, nutno přistupovat. Ústavní soud tedy učinil dílčí závěr o tom, že důvodem odlišného zacházení (nerovnosti) není charakteristika uvedená či odvoditelná z čl. 3 odst. 1 Listiny (popř. čl. 14 Úmluvy).

Tíživost odlišného zacházení

43. V dalším kroku se Ústavní soud zaměřil na posouzení, zdali stěžovateli bylo odlišné zacházení při posuzování výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění v důsledku újmy na zdraví, která byla pracovním úrazem, k tíži. V tomto směru došel Ústavní soud k závěru, že tomu tak vskutku bylo, tj. že jak právní úprava určování výše odškodnění za ztížení společenského uplatnění v důsledku pracovního úrazu, tak především způsob jejího výkladu a aplikace zvolený obecnými soudy, vedly k tomu, že ohodnocení ztížení společenského uplatnění stěžovatele bylo ve srovnání s ohodnocením provedeným dle metodiky výrazně nižší (přibližně o tři čtvrtiny). Ve srovnání s úpravou obsaženou v občanském zákoníku na stěžovatele kladly obecné soudy na základě § 388 zákoníku práce další břemeno - tj. povinnost tvrdit a prokazovat „mimořádné okolnosti“ v jeho poměrech, které by z jeho věci učinily „výjimečný případ“ (až v takovém případě by dle názorů obecných soudů bylo oprávněné výši odškodnění stanovenou prováděcím předpisem přiměřeně zvýšit).

Legitimní cíl nerovného zacházení a racionalita vztahu právní úpravy ke sledovanému cíli

44. S ohledem na vyloučení teze, že by se u stěžovatele mohlo jednat o odlišné zacházení z tzv. podezřelého důvodu ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny, se Ústavní soud ve svých dalších úvahách soustředil na princip (neakcesorické) rovnosti dle čl. 1 odst. 1 Listiny, a proto přezkoumal odlišné zacházení se stěžovatelem v nižší intenzitě ústavního přezkumu, která spočívá ve vyhodnocení, zdali stěžovatel nebyl podroben takové právní úpravě, popř. jejímu výkladu či aplikaci, jež by buď nesledovaly určitý legitimní cíl, nebo jej nebyly s to dosáhnout (tj. nebyly by v nějakém racionálním vztahu k legitimnímu účelu právní úpravy a nemohly by určitým a seznatelným způsobem dosažení tohoto účelu ovlivnit či k jeho dosažení přispět).

45. Ústavní soud konstatuje, že tento aspekt věci je z ústavního pohledu největším deficitem posuzovaného případu. Ani obecné soudy v napadených rozhodnutích, ani dosavadní judikatura, na níž se tyto ve svých rozhodnutích odkazovaly, ani jejich vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele neobsahují jakékoli (natož ústavně relevantní) určení a vyhodnocení legitimního cíle, jehož by mohlo být dosaženo takovou nerovností, jíž byl stěžovatel v dané věci podroben.

46. Soud prvního stupně v bodě 29 odůvodnění napadeného rozsudku k řešené námitce (dle stěžovatele nespravedlivé) nerovnosti uvedl, že „... skutečnost, že nařízení vlády č. 276/2015 Sb. upravuje způsob určení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění na základě bodového ohodnocení uvedeného v lékařském posudku o ohodnocení ztížení společenského uplatnění, přičemž hodnota jednoho bodu činí 25 Kč, nepředstavuje rozpor se zásadami spravedlnosti a porušení ústavního principu rovnosti před zákonem (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2019 sp. zn. 21 Cdo 3687/2018). Za této situace soud neshledal důvodnou ani další žalobcem vznesenou námitku, a to že stanovení odškodnění podle nařízení je nespravedlivé a naopak je spravedlivé náhradu za ztížení společenského uplatnění dorovnat do částky vyplývající z Metodiky“. Tento závěr považuje Ústavní soud spíše za pouhé konstatování, než za argumentaci, nota bene přesvědčivou, a nelze jej tak brát za dostatečné odůvodnění.

47. Stejně tak rozhodnutí dovolacího soudu (tj. rozsudky sp. zn. 21 Cdo 4556/2016 a sp. zn. 21 Cdo 3687/2018), na něž se obecné soudy odkazovaly, neobsahují žádnou podrobnější věcnou argumentaci, která by se vztahovala k vypořádání klíčové námitky nerovnosti spočívající v rozdílu mezi výší odškodnění, na které dle obecných soudů stěžovateli vznikl nárok, a výší odškodnění, jíž se domáhal.

48. Rozsudek sp. zn. 21 Cdo 4556/2016 k otázce nerovnosti konstatuje, že: „Rozdílnost právní úpravy odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění v zákoníku práce od úpravy obsažené v občanském zákoníku, která je důsledkem relativní samostatnosti pracovního práva vůči občanskému právu, je odůvodněna - jak správně dovodil odvolací soud - odlišností pracovníprávních vztahů od vztahů občanskoprávních, danou povahou závislé práce. V použití vyhlášky č. 440/2001 Sb. na poskytování náhrady za bolest v pracovníprávních vztazích v době od 1. 1. 2014, které vede ke stanovení náhrady v odlišné (nižší) výši, než ve které by byla stanovena v občanskoprávních vztazích podle ustanovení § 2958 o. z., proto nelze spatřovat dovolatelem namítaný rozpor s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti, na nichž spočívá soukromé právo (§ 3 odst. 3 a § 10 odst. 2 o. z.). Ze stejného důvodu nelze uvažovat ani o porušení ústavního principu rovnosti před zákonem, resp. o diskriminaci zaměstnanců při odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění (čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Zaměstnanci totiž ani nejsou jedinými osobami vykonávajícími závislou práci (jinou obdobnou činností), na které se v době od 1. 1. 2014 vztahuje úprava zákoníku práce o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění při poškození zdraví utrpěném při výkonu takové práce (jiné obdobné činnosti) a vyhláška č. 440/2001 Sb. (od 26. 10. 2015 nařízení vlády č. 276/2015 Sb.). Podle této právní úpravy se postupuje též u úředníků územních samosprávných celků (§ 1 odst. 2 zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 1. 1. 2014), soudců [§ 84 odst. 4 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění účinném od 1. 1. 2014], státních zástupců (§ 18 odst. 6 zákona č. 283/1993 Sb., o státním

zastupitelství, ve znění účinném od 1. 1. 2014) a od 1. 1. 2015 i u státních zaměstnanců (§ 124 odst. 1 zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě). Vyhláška č. 440/2001 se v době od 1. 1. 2014 vztahovala též na poskytování náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění vojákům z povolání (§ 119 odst. 1 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění účinném od 1. 1. 2014) a příslušníkům bezpečnostních sborů (§ 104 odst. 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění účinném od 1. 1. 2014); vyhláška č. 440/2001 Sb. byla pro vojáky z povolání následně nahrazena vyhláškou č. 346/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění vojáků, a pro příslušníky bezpečnostních sborů vyhláškou č. 277/2015 Sb., o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů.“ Pokud tedy Ústavní soud správně chápe citovanou argumentaci dovolacího soudu, je tato založena na dvou důvodech, a to za prvé na „odlišnosti“ pracovněprávních vztahů od vztahů občanskoprávních, která je dána „povahou závislé práce“, a za druhé na skutečnosti, že se pracovněprávní úprava náhrady škody na zdraví subsidiárně použije i na další osoby konající závislou práci na základě zvláštních zákonů. Dle názoru Ústavního soudu je tato argumentace nepřesvědčivá, neboť jestli něco plyne z „povahy závislé práce“, pak je to především princip (přiměřeně) zvýšené ochrany zaměstnance, nikoli přípustnost znevýhodnění v důsledku zvláštní úpravy téhož nároku oproti obecné úpravě. Dále pak ani skutečnost, že zvláštní předpisy upravující specifika některých vybraných profesí zakládají (v určitém rozsahu) subsidiární použitelnost zákoníku práce, popř. dalších pracovněprávních předpisů, neodůvodňuje závěr o přípustnosti stavu, kdy výsledek aplikace pracovněprávní úpravy odškodnění ztížení společenského uplatnění jde ve srovnání se soudní praxí zavedenou na poli obecné civilní odpovědnosti takto markantně k tíži zaměstnance; jediné, co z tohoto stavu dle Ústavního soudu plyne, je fakt, že i příslušníci těchto ostatních profesí mohou být při řešení dané otázky znevýhodnění obdobně jako „běžní“ zaměstnanci (což však danou nerovnost „běžným“ zaměstnancům neřeší – vědomí, že „v tom nejsou sami“, jejich postavení nevylepší).

49. Rozsudek sp. zn. 21 Cdo 3687/2018 k otázce nerovnosti konstatuje: „*Skutečnost, že nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, na základě zákonného zmocnění v ustanovení § 271c odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, upravuje (na rozdíl od právní úpravy odškodňování ztížení společenského uplatnění obsažené v občanském zákoníku) způsob určení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění na základě bodového ohodnocení uvedeného v lékařském posudku o ohodnocení ztížení společenského uplatnění, přičemž hodnota jednoho bodu podle tohoto nařízení vlády činí 250 Kč, sama o sobě (a priori) nepředstavuje rozpor se zásadami spravedlnosti a porušení ústavního principu rovnosti před zákonem.“ S takto formulovaným závěrem, že popsaná skutečnost nepředstavuje „sama o sobě (a priori)“ rozpor se zásadami spravedlnosti a porušení ústavního principu rovnosti před zákonem, by se patrně bylo možno při izolovaném posuzování a v abstraktní rovině ztotožnit, nicméně dle názoru Ústavního soudu je tento závěr pro souzenou věc prakticky irelevantní, neboť v ní bylo zapotřebí posoudit právě až dopady dané regulace a způsob její aplikace do lidskoprávní sféry poškozeného jednotlivce (což lze učinit nikoli a priori, ale jen ex post při zohlednění okolností každého případu) a navíc vždy ve srovnání s parametry téhož typu odškodnění, které jsou dosahovány v soudní praxi pro občanskoprávní vztahy (tzn. při námitce založené na nerovnosti dvou úprav se nelze dle názoru Ústavního soudu vyslovovat jen k jedné z posuzovaných úprav a nahlížet na ni*

samostatně, nýbrž je především nutno posoudit reálný rozdíl mezi jejich dopady - tj. zjistit případný „aplikační diferenciál“).

50. Ústavní soud i při zohlednění výše uvedeného došel k závěru, že žádný legitimní cíl, jehož by mohlo být dosaženo daným nerovným zacházením, v rámci českého ústavního pořádku, který je ústavním pořádkem materiálního právního státu založeného na účtě k lidským právům a svobodám, neexistuje. Ústavnímu soudu není známo žádné jiné základní právo, ústavní hodnota či ústavně chráněný zájem, se kterými by princip plného odškodnění ztížení společenského uplatnění fyzických osob poškozených pracovními úrazy ve výši srovnatelné s ostatními fyzickými osobami (ve srovnatelném postavení) kolidovalo, resp. vůbec kolidovat mohlo. V projednávané věci tak obecné soudy stěžovatele jejich výkladem a aplikací zákona podrobily bez legitimního cíle (tj. neodůvodněně) nerovné ochraně dotčeného základního práva, kterážto naplňuje znaky neakcesorické nerovnosti (čl. 1 odst. 1 Listiny) a porušuje požadavek vyloučení libovůle při odlišování subjektů a ochrany jejich práv. Právněstátní princip, podle kterého může veřejná moc jednat, jen když jí to zákon umožňuje (obecný zákaz svévole) a jen v případech, v mezích a způsobem, který zákon stanoví (zákaz libovůle), je obsažen v čl. 2 odst. 2 Listiny, popř. v čl. 2 odst. 3 Ústavy a vztahuje se nejen na normotvůrce, ale též na orgány právo vykládající a aplikující (typicky soudy či správní orgány). Ústavní soud se proto již dále případnou racionalitou právní úpravy ve vztahu k legitimnímu cíli nerovnosti, která by bývala byla posledním prvkem testu (neakcesorické) nerovnosti (viz výše bod 37), nezabýval, resp. z podstaty věci ani zabývat nemohl, neboť, jak je patrné, nezjistil ani samotný legitimní cíl dané nerovnosti.

51. Ústavní soud shrnuje, že ačkoli v projednávané věci plně respektuje závěry obecných soudů ohledně otázky, že újma na zdraví byla u stěžovatele důsledkem pracovního úrazu, nemůže se za okolností projednávaného případu ztotožnit s jejich posouzením otázky nerovnosti a výše odškodnění. Pokud Ústavní soud vezme v potaz princip plného odškodnění za veškeré utrpěné majetkové i nemajetkové újmy v oblasti škod na zdraví, nelze dle jeho názoru objektivně dojít k jakémukoli smysluplnému odůvodnění závěru o tom, že by stěžovatel měl být po právu za ztížení jeho společenského uplatnění, byť jej utrpěl v důsledku pracovního úrazu, kompenzován nižší částkou, než jiná fyzická osoba ve srovnatelném postavení, jejíž nárok by byl posuzován dle občanského zákoníku. V tomto případě šla zvláštní úprava odškodňování pracovních úrazů a způsob jejího výkladu a aplikace takovou měrou k tíži stěžovatele, že Ústavní soud musel zasáhnout. V této rovině se Ústavní soud ztotožnil s hodnocením situace stěžovatelem jako paradoxní: zákonem zvláště chráněná fyzická osoba (viz zejm. § 1a odst. 1 písm. a) zákoníku práce), která koná námezdní práci v závislém postavení v zájmu zaměstnavatele, dle jeho pokynů a v podmínkách jím vytvořených, nemůže být legitimně kompenzována za ztížení společenského uplatnění utrpěného při vykonávané práci nebo v souvislosti s ní v nižší výši oproti praxi založené na obecné právní úpravě. Přestože Ústavní soud plně reflektuje specifika zákoníku práce, resp. pracovního práva celkově, a rozumí i poukazům obecných soudů na komplexnost úpravy odpovědnosti za škodu zaměstnavatele obsažené v zákoníku práce, nemůže být zákonná koncepce objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za odškodňování pracovních úrazů v praxi legitimně vyvažována tím, že výše odškodnění bude co do výsledku takto nerovná.

52. Uzavřením pracovní smlouvy (nebo dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr) dochází ke vzniku specifického právního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, který se řídí především zákoníkem práce. Důsledkem této zvláštní

úpravy vycházející z principu zvýšené ochrany zaměstnance je také to, že podmínky potřebné ke vzniku povinnosti k náhradě té které újmy mohou být upraveny odchylně od obecné (občanskoprávní) úpravy, stejně tak rozsah náhrady dané újmy. Ve vztahu k projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že například podmínky, za kterých zaměstnavateli vznikne povinnost nahradit újmu vzniklou zaměstnanci pracovním úrazem, jsou velmi široké: v mnohých případech se může jednat o odpovědnost absolutní, kdy se zaměstnavatel nezproští své odpovědnosti ani poukazem na vyšší moc či úplné zavinění třetí osobou; rovněž požadavek na příčinnou souvislost mezi jednáním zaměstnavatele a vznikem újmy je v pracovněprávních vztazích velmi volný. Pracovním úrazem tak může kupříkladu být i úraz zaměstnance způsobený přírodní katastrofou nebo občanskými nepokoji, pokud v tu dobu zaměstnanec plnil pracovní úkoly. Zaměstnanec je tak v důsledku zvláštní právní úpravy do určité míry v privilegovaném postavení, jelikož mu vzniká právo na náhradu újmy i tehdy, když by mu za srovnatelných okolností při aplikaci obecné občanskoprávní úpravy nesvědčilo (tj. v porovnání s jinými osobami srovnatelně poškozenými za srovnatelných okolností, které ale dle obecné občanskoprávní úpravy nezakládají obdobnou povinnost k náhradě újmy, jako např. u vztahu mezi objednatel a zhotovitelem). Právě v takových případech je dle názoru Ústavního soudu možné ospravedlnit, že se zaměstnanci dostane odlišného zacházení od obecné občanskoprávní úpravy. Jinak řečeno, občanskoprávní úprava v rozsahu, ve kterém reguluje odškodňování určitého typu újmy, která může vzniknout fyzické osobě, jejíž odškodňování je rovněž (paralelně) regulováno zákoníkem práce pro oblast pracovněprávních vztahů, představuje při požadavcích rovnosti a úplného odškodnění za poškození zdraví minimální standard, který zákoník práce může navýšit, nikoli však snížit – právní postavení zaměstnance může být v tomto ohledu fyzické osobě ku prospěchu, nikoli však k tíži.

E/ Další postup v řízení

53. V projednávané věci je dle názoru Ústavního soudu možné (a nutné) korigovat závadný stav spočívající v neústavní nerovnosti ústavně konformním výkladem platné právní úpravy.

54. Všechny ve věci rozhodující obecné soudy striktně vycházely z toho, že právní úprava náhrady škody na zdraví obsažená v zákoníku práce je kogentní lex specialis vůči úpravě této materie obsažené občanskému zákoníku a zastávaly tak právní názor, že výši odškodnění za ztížení společenského uplatnění stěžovatele v důsledku újmy na zdraví mohou s ohledem na to, že tato nastala při pracovním úrazu, určit výlučně dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. Ústavní soud tento právní názor obecných soudů při zohlednění širších ústavněprávních souvislostí věci nesdílí a považuje jej za konkrétních okolností projednávané věci ve svém důsledku za ústavně nepřijatelný.

55. V prvé řadě Ústavní soud odkazuje na čl. 95 odst. Ústavy, který stanovuje, že soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou. Ústavní soud opakovaně interpretoval smysl a význam čl. 95 odst. 1 Ústavy - viz např. nálezy ze dne 1. listopadu 2001 sp. zn. III. ÚS 274/01 (N 168/24 SbNU 243) a ze dne 4. října 2006 sp. zn. III. ÚS 269/05 (N 180/43 SbNU 51) - ve kterých výslovně konstatoval, že čl. 95 odst. 1 Ústavy představuje ústavní výraz nezávislosti soudů (soudní moci), její vazbu toliko a výlučně na moc zákonodárnou, jakož i výraz oddělenosti moci soudní a výkonné jako vyloučení možnosti exekutivního

normování rozhodovací činnosti soudů. Ustanovení věty obsažené v čl. 95 odst. 1 Ústavy za středníkem pak znamená, že soudce obecného soudu při použití "jiného právního předpisu" je oprávněn, resp. povinen, přezkoumat jeho soulad se zákonem (a to s právními účinky *inter partes* v poměrech řešené věci, nikoli *erga omnes* - smyslem tohoto přezkumu není kontrola norem, soud tedy nerozhoduje o neplatnosti "jiného právního předpisu", usuzuje toliko o jeho neaplikovatelnosti v dané věci). Vázanost soudce zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 1 Ústavy tudíž z pohledu čl. 95 odst. 1 věty za středníkem Ústavy znamená oprávnění, resp. povinnost, soudu neaplikovat "jiný právní předpis", je-li soudem vyhodnocen za rozporný se zákonem. K uvedené citaci Ústavní soud dodává, že není pochyb o tom, že je-li obecný soud při svém rozhodování oprávněn, resp. povinen, posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem, nebo mezinárodní smlouvou, která je součástí českého právního řádu, je tím spíše oprávněn, resp. povinen, učinit tak i v případě, že posuzuje soulad jiného právního předpisu se zákonem ústavním, popř. jiným pramenem ústavní normy – k tomu viz např. náleze ze dne 16. října 2007 sp. zn. Pl. ÚS 50/05 (N 161/47 SbNU 133; 2/2008 Sb.), v němž Ústavní soud při posuzování oprávnění soudů určit výši odškodnění vycházel z možnosti obecných soudů tehdejší vyhlášku č. 440/2001 Sb. jako protiústavní vůbec neaplikovat a o výši odškodnění rozhodnout výhradně podle okolností konkrétní věci.

56. Přezkum souladu jiného právního předpisu se zákonem se pak děje nejen na abstraktní úrovni logickými výkladovými postupy zjišťujícími, zdali v podzákoném předpisu obsažená úprava není např. úpravou „*contra legem*“ či „*praeter legem*“, nýbrž také posouzením skutečných (materiálních) dopadů případné aplikace takového jiného právního předpisu do té části právní sféry adresáta, která je souběžně regulována i právní normou se silou zákona nebo zákona ústavního (popř. kvalifikovanou mezinárodní smlouvou). Jak uvedl Ústavní soud v bodě 16 výše citovaného nálezu ze dne 5. prosince 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 „... *neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jazykového výkladu; jazykový výklad představuje toliko prvotní přiblížení se k aplikované právní normě, je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity [srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku; je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.); náleze sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.); náleze sp. zn. Pl. ÚS 3/06 ze dne 6. 3. 2007 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.); náleze sp. zn. I. ÚS 50/03 ze dne 13. 6. 2006 (N 120/41 SbNU 499); náleze sp. zn. IV. ÚS 611/05 ze dne 8. 2. 2006 (N 34/40 SbNU 281)]. Jinými slovy řečeno, soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality. Jestliže interpretace právní normy za použití jazykové metody výkladu vede k nerozumným výsledkům, zakládajícím neodůvodněnou nerovnost mezi subjekty, je namíste použít další výkladové metody, jako jsou metody výkladu systematického, logického, teleologického či*

historického, které by přiměřeně korigovaly interpretační výsledky plynoucí ze základního, nikoliv však jediného, výkladu jazykového. Je též na obecných soudech, aby (je-li to nezbytné) při nečinnosti zákonodárce vyplnily mezeru v právním řádu svou judikaturou. Obecné soudy tedy nemohou odepřít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v právním řádu, ale naopak jsou povinny tuto ochranu důsledně poskytnout; není přípustné, aby mechanicky akceptovaly mezeru v právním řádu, a tím omezovaly, ba přímo popíraly základní lidská práva a svobody účastníků řízení...“. Dle názoru Ústavního soudu došlo k tomuto stavu i v projednávaném případě, kdy obecné soudy do značné míry rezignovaly na posouzení skutečných dopadů postupu dle § 372 a 388 zákoníku práce (ve znění k 31. prosinci 2014) ve spojení s nařízením vlády č. 276/2015 Sb. do práva stěžovatele na ochranu jeho zdraví, které je součástí nedotknutelnosti jeho osoby a soukromí ve smyslu čl. 7 Listiny, resp. dle čl. 8 Úmluvy, a uvedená zákonná ustanovení vykládaly doslovným způsobem a mechanicky je aplikovaly bez zřetele na uvedený lidskoprávní rozměr věci. Tato vadná interpretace a aplikace podústavního práva obecnými soudy měla za následek porušení základního práva stěžovatele, neboť jej nepřipustně postihla a omezila jeho ochranu (Ústavní soud pak v tomto ohledu připomíná rovněž obecným soudům určený závazek k hodnotově orientovanému a ústavně konformnímu výkladu zákona v oblasti soukromého práva, který je vyjádřen v § 2 odst. 1 občanského zákoníku).

57. V dalším řízení provedou obecné soudy při zohlednění rozhodného interpretačního vodítka v této věci, kterým je zajištění (materiálně) rovné ochrany základních práv a svobod, následující ústavně konformní výklad § 372 a 388 zákoníku práce (ve znění k 31. prosinci 2014): pokud stěžovatel prokáže, že by mu při posouzení věci dle obecné občanskoprávní úpravy (§ 2958 občanského zákoníku) náleželo odškodnění ztížení společenského uplatnění v částce vyšší, než by mu jinak náleželo dle kalkulace provedené dle vládního nařízení č. 276/2015 Sb., přiznají mu odškodnění alespoň na úrovni, které by se mu dostalo v občanskoprávním vztahu za daných okolností, a to bez toho, aby byl stěžovatel povinen tvrdit a prokazovat okolnosti v jeho poměrech, které by z jeho věci činily výjimečný případ (§ 388 zákoníku práce). V rámci opětovného projednání věci tedy obecné soudy při vázanosti tímto nálezem odpovídajícím způsobem vyhodnotí skutečné dopady újmy na zdraví, která stěžovateli v důsledku pracovního úrazu vznikla, do všech relevantních oblastí jeho života, a po opakovaném provedení důkazu revizním lékařským posudkem, který již stěžovatel v řízení předložil, popř. dalším doplnění dokazování, bude-li tohoto doplnění zapotřebí. Ústavní soud zdůrazňuje, že tímto nálezem jakkoli nepředjímá výsledek sporu co do konkrétní částky odškodnění za ztížení společenského uplatnění, která stěžovateli náleží.

58. V nález ze dne 2. února 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 (N 23/80 SbNU 275), na který se stěžovatel v řízení před obecnými soudy a ústavní stížnosti odvolával, se Ústavní soud vyjádřil kriticky ke koncepci systému bodového ohodnocení odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem či nemocí z povolání dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb., neboť tato opomíjí premisu civilního práva o volné soudní úvaze při stanovování konkrétních částek odškodnění, nerespektuje systém náhrad dle metodiky a pevnou částkou fixuje hodnotu bodu (bod 25 citovaného nálezu). Obecné soudy rozhodující ve věci stěžovatele se s tímto názorem Ústavního soudu vypořádaly tak, že tyto právní názory netvoří nosné důvody (ratio decidendi) daného nálezu. S tímto závěrem obecných soudů lze formálně souhlasit, neboť základem pro kasační zásah Ústavního soudu v tehdejší věci bylo porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny představované svévolí odvolacího soudu,

který téměř o dvě třetiny zkrátil odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění priznané stěžovateli prvostupňovým soudem, aniž by důvody takto zásadní moderace řádně vyložil. Přesto se Ústavní soud k této kritice systému bodového ohodnocení odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem či nemocí z povolání dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. obsahově hlásí i v nyní projednávané věci, navazuje na ni a podotýká, že jen samotná legislativní technika, kdy vymezení bodového ohodnocení jednotlivých poškození zdraví a stanovení konkrétní hodnoty bodu je provedeno v podzákoném právním předpise, je ze strany zákonodárce hraničním přístupem ve vztahu k požadavku pro něj plynoucího z čl. 4 odst. 2 Listiny, který stanovuje, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem. Vychází-li Ústavní soud z toho, že výše (tj. konkrétní částka) odškodnění za ztížení společenského uplatnění pro poškozeného je v rovině kompenzace následků za zásah do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí lidskoprávní otázkou dle čl. 7 odst. 1 Listiny, které je „kvalitou“ právem základním, jeví se systém veličin, na jejichž základě mají soudy při svém rozhodování „jen“ vyčíslovat konkrétní odškodnění, jako jedna z „mezí“ práva dle čl. 7 odst. 1 Listiny, když nastavují základní ekonomickou hranici odškodnění jeho porušení [k tomu viz např. nálezy ze dne 10. července 1996 sp. zn. Pl. ÚS 35/96 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.)]. Takováto materie by svědčila lépe zákonné úpravě, resp. volné úvaze soudů, způsobem, který již byl zvolen při rekodifikaci občanského zákoníku. Přitom nelze odhlédnout ani od toho, že postavení poškozených zaměstnanců se bez zásahu normotvůrce neustále zhoršuje již pouhým plynutím času, neboť pevně fixovaná hodnota bodu v důsledku obecného nárůstu cenové hladiny ztrácí reálnou hodnotu - takto nastavený mechanismus se v inflačním prostředí, kde se ztráty na kupní síle nominálně určené částky každým rokem kumulují, stává více a více nespravedlivým. Při zohlednění čl. 95 odst. 1 Ústavy a principu priority ústavně konformního výkladu před derogačním zásahem však nedošel rozhodující senát k natolik opodstatněnému závěru o potřebě postupu dle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, který by mohl směřovat ke zrušení nařízení vlády č. 276/2015 Sb. rozhodnutím pléna Ústavního soudu.

59. Pro úplnost Ústavní soud dále konstatuje, že za okolností projednávané věci by jako důvod pro jeho zásah mohlo eventuálně přicházet v úvahu i porušení práva na spravedlivý proces a právo každého domáhat se stanoveným postupem svého práva dle čl. 36 odst. 1 Listiny, potažmo dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť způsob, kterým se obecné soudy vypořádaly s námitkou stěžovatele ohledně porušení ústavního principu rovnosti a (ne)vázanosti soudu nařízením vlády č. 276/2015 Sb. ve smyslu čl. 95 Ústavy, byl vskutku hraniční, když tyto žádnými vlastními (věcnými) protiargumenty, které by odpovídaly závažnosti námitky stěžovatele a konkrétním okolnostem sporu, nepřispěly. Sled odkazů na judikaturu dovolacího soudu, v níž se tento pouze obecně vyslovoval k otázce rovnosti v dané oblasti, by dle názoru Ústavní soudu bylo jen stěží možno považovat za dostatečné vypořádání námitek stěžovatele. Ústavní soud mnohokrátě judikoval, že právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy zahrnuje i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí splňující požadavky předepsané § 157 o.s.ř., které vedle dalšího umožňuje účastníkům pochopit úvahy soudu - řádné odůvodnění soudního rozhodnutí rovněž přispívá k jeho přesvědčivosti a v důsledku vylučuje libovůli při soudním rozhodování [k tomu např. srov. nálezy ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 26. září 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151), ze dne 9. dubna 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45), ze dne 11. června 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717) nebo ze dne 22. září 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565)]. Nicméně podstata

projednávané věci a význam jejího ústavněprávního posouzení pro budoucí judikaturu vedl Ústavní soud k formulaci výše uvedeného (hmotněprávního) ratia decidendi a upřednostnění tohoto postupu před případným zásahem založeným na procesních důvodech, který by byl co do výsledku věci nadbytečným, a z velké části by se také minul se skutečným meritem problému.

60. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud tedy shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou a proto jí podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zcela vyhověl a všechna napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 15. listopadu 2021

Ludvík David
předseda senátu